

כוח ההרגל

הקניית הרגלי מצווה

"ההרגל על כל דבר שלטון", אומר פתגם החכם. ההרגל שולט על האדם. כשנתבונן בעצמנו, נווכח - רוב הפעולות שאנו עושים, הריהן מתוך הרגל.

ההרגל נקרא גם חינוך. "ועיר פרא אדם יוולד" - האדם נולד עיר פרא, עיר לא מחונך, וחייבים לאלפו, ללמדו הרגלים נאותים.

חז"ל מלמדים אותנו: "קטן היודע לנענע - חייב בלולב; להתעטף - חייב בציצית; לשמור תפילין - אביו לוקח לו תפילין; יודע לדבר - אביו לומדו תורה וקריאת שמע" (סוכה מב, ע"א)

ראשית חינוכו של הילד למצוות הוא באילוף, דהיינו להקנות לו הרגלים: הרגלי מעשה, הרגלי דיבור - תפילה, ברכה ועוד. אין להמתין עד שלב התפתחות ההבנה בכל אלה.

אין מצוות מוגדרות שעל ילד בן שנתיים-שלוש לקיים. הקניית ההרגל בקיום מצוות אינדיבידואלית לכל ילד. הדבר תלוי בהערכת שיעור יכולתו בקיום המצוות: הילד חייב בהרגל המצווה כאשר הוא מסוגל לביצוע המעשי שלה. לא ההבנה בתוכן המעשה חשובה בשלב זה כי אם **הרגילות במעשה**. עם השנים, כאשר הבנתו תתפתח, ניתן יהיה ליצוק תוכן לתוך ההרגלים המעשיים שרכש.

(רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך, עמ' 11)

לפי כוחו של הבן

אי אפשר לדלג על תקופות התפתחותו של הבן. לשוא טורחות אמהות זריזות להרגיל הבנים בדברים שמצד גילם טרם בא הזמן שיוכלו לעמוד בהם, כי אפילו אם הן מצליחות, ספק אם לא גרמו נזק לילד!

דע: **כל תביעה שלא לפי גיל הילד עלולה להכות פצע נפשי בליבו הרוך**, פצע העתיד להשפיע באופן מדאיג על כל התפתחותו ואופיו, בצורת פחדים, עצבנות, וחוסר עצמאות בגיל שדרושה עצמאות.

(דברים אלה אמורים גם כלפי דברים כה פשוטים כמו נקיות, ישיבה מסודרת על יד השולחן וכדומה, שהאמהות רגילות לדרוש מהילדים כמה שנים לפני הזמן הנכון)

(הרב ש' וולבה / עלי שור, חלק א, עמ' רסג)

הילד עדיין אינו בר חיובא, ועסקו במצוות הוא בדרך חינוך, דהיינו **"התחלת בניסה" והתקשרות נפשית**. ולכן השייכות שלו למצוות היא עד כמה שהוא מסוגל לקבל את התורה והמצוות **מתוך שמחה ונחת רוח**. יש להנהיגו במצוות המתאימות לגילו ולתפיסתו, שלב אחרי שלב, **ולהימנע מלהכביד עליו**.

אם המצוות יחולו על הילד בנושאות ובלא התחשבות ביכולתו, לא ייקרא הדבר חינוך למצוות, שהרי הן לא נקשרו לליבו. מכיוון שכך, האב הקובע לילד את חובותיו צריך להתאימן ליכולת הקבלה שלו. אילוץ לקיים דבר המכביד עליו, אינו בדרך של תורה, ככתוב **"דרכיה דרכי נועם"**.

גם מצוות תלמוד תורה היא לפי כוחו של הילד, כדברי בעל החינוך (מצווה תיט): "דאוי לכל בן דעת שייתן ליבו, שלא להכביד עול הילד בלימוד בעודנו רך האברים ורך הלבב, עד שיגדל ויתחזק כוח ליבו ותוקף אבריו..."

הנהגת הילד במצוות היא **בגמישות רבה**, ובמטרה שהמצווה תתקבל אצלו באהבה וללא הכבדה, וכעניין שנאמר בדרכי ד': "כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף", פירש רש"י: **"אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע"**.

(הרב מ' שלנר / אוהל יעקב ולאה)

לימוד על ידי קיום

כיצד מכינים את הילד לחיים של עבודת ד', וכיצד אפשר לעודד אותו לקראת תכלית זו משחר ילדותו?

התשובה לזה: בדיוק כמו שמלמדים אותו ללכת ברגליו! שהרי האב לא ידגים לפני בנו את פרטי ההליכה ולא ינאם לפניו על ערכה הרב של ההליכה ברגליים, אלא ילמד את ההליכה על ידי הליכה! באותה שיטה ילמד אותו האב גם את כל המידות הטובות ואת כל המצוות - על ידי עשייתן, ורק על ידי עשייתן.

(הרב שמשון רפאל הירש / אבני חינוך, עמ' סז)

תורה ציוה לנו

חז"ל מלמדים אותנו: "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו תורה וקריאת שמע. תורה מאי היא, אמר רב המנוא: תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב." (סוכה מב, ע"א)

קטן שבקושי התחיל לדבר, איך אפשר ללמדו תורה? לימוד התורה שלו הוא אמירת הפסוק "תורה ציוה לנו...". משה ציוה לנו, ואנו מקיימים ציווי זה - ציווי ד', בין אם אנו מכינים ובין אם לאו.

מורשה - ירושה. אדם המקבל ירושה, מקבלה בין אם עמל על נכס זה ובין אם לאו. הילד היהודי מקבל ירושה גדולה, זו התורה. הוא מקבל עליו את העול הגדול של ירושה זו.

על הרגל זה שמקנים לילד, לומר "תורה ציוה לנו" ו"שמע ישראל", כתב רבי חיים ב"ר בצלאל, אחי המהר"ל מפראג, בספרו "ספר החיים" (ח"ב, פ"ד): "ועל ידי כן מביאו לחיי עולם הבא. ואף על גב שהתינוק אין לו שום הבנה, מכל מקום מביאו לידי הרגל וחינוך דבר."

ועל כן אין לדבר עם הילד דיבורים תינוקיים, אלא יש להרגילו לומר פסוקים אלה, והרגל זה חשוב עד מאוד.

(רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך, עמ' 12)